

Nr 41.

Ankom till riksdagens kansli den 5 maj 1920 kl. 3 e. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av §§ 101 och 102 regeringsformen samt tillägg till § 68 riksdagsordningen.

Närvarande: herrar Larsson i Västerås, Clason, Schlyter, Hellberg*, K. J. Ekman*, Thulin, von Geijer, Modig, H. G. Andersson*, Lars-én, Janson i Kungsör, Jansson i Edsbäcken, Zander*, Henrikson, Hansson i Gårda*, Leander, Nilsson i Antnäs*, Karlsson i Vadstena och Persson i Fritorp*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 146, hava herrar *Månsson* i Hagaström och *Werner* hemställt,

dels »att riksdagen måtte såsom vilande antaga följande nya formuleringar av nedan nämnda grundlagsparagrafer:

Regeringsformens § 101:

Skulle den oförmodade händelse inträffa, att regeringsrätten eller en eller flera av dess ledamöter finnas hava vid prövning av besvärsmål av egen nytta, vrångvisa eller försumlighet så orätt dömt, att därigenom, emot tydlig lag och sakens utredda och behörigen styrkta förhållande, någon lidit eller kunnat lida men eller vare sig allmän eller enskild rätt blivit förfördelad, vare justitieombudsmannen pliktig ävensom justiekanslern berättigad att vid en domstol, som riks rätt skall kallas, den felaktige under tilltal ställa samt till ansvar efter rikets lag befordra.

Denna riks rätt skall bestå av presidenten uti Svea hovrätt, vilken

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 5 saml. 30 häft. (Nr 41—42.) 1

däruti före ordet, presidenterna uti rikets övriga hovrätter, fyra de äldsta justitieråd samt åtta av riksdagen på det sätt i riksdagsordningen säges valda ledamöter, av vilka två skola vara lagkunnige ordinarie domare och sex lekmän. Därjämte utser riksdagen åtta på samma sätt fördelade suppleanter. Ledamöter av riksdagen må ej till ledamöter eller suppleanter i riksrätten utses. Då justitiekanslern eller justitieombudsmannen finner sig befogad att en eller flera ledamöter under sådant tilltal ställa, äske han hos presidenten i Svea hovrätt, såsom riksrättens ordförande, laglig kallelse å den eller dem, som skola tilltalas. Presidenten i Svea hovrätt foge därefter anstalt om riksrättens sammanträde, för att kallelsen utfärda och målet vidare i laglig ordning behandla. Skulle mot förmodan han detta underlåta, eller någon av de övriga förenämnda ämbetsmän undandraga sig att uti riksrätten deltaga, stånde de för sådan uppsåtlig försummelse av deras ämbetsplikt till lagligt ansvar. Hava en eller flera av riksrättens ledamöter laga förfall, eller finnes emot någon av dem laga jäv, skall i stället för justitieråd inkallas närmast äldste justitieråd, i stället för hovrättspresident äldsta rådet inom samma hovrätt och i stället för de av riksdagen valda ledamöterna de av riksdagen likaledes utsedda suppleanter, allt efter de röstetal, varmed de valts, eller, vid lika röstetal, efter lottens utslag, dock att lekman blott må inkallas som ersättare för lekman och lagkunnig för lagkunnig. Är presidenten i Svea hovrätt av laga förfall eller jäv hindrad, tjänstgöre i dess ställe som ordförande rättens äldste lagkunnige självskrivne ledamot. Denna domstol äge att inför öppna dörrar rannsaka de tilltalade och, sedan domen efter lag är fälld, densamma inför öppna dörrar avkunna. Ingen have makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

§ 102.

Lagtima riksdag skall vart tredje år, på sätt riksdagsordningen stadgar, tillsätta en domstol, kallad landsrätt, vilken äger att, i enlighet med den instruktion, som riksdagen för dess verksamhet utfärdar, såsom högsta instans efter gällande lag avdöma mål mot domare och åklagare, vilka tilltalats för att hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullfölja.

Denna landsrätt skall bestå av femton ledamöter, därav nio lekmän, vilka alla skola ha fullgjort domarevärv, och sex lagkunniga, dock ej sådana, vilka innehava domare- eller åklagaretjänst eller allt fort äro underkastade ansvar för sådan tjänstgöring. Av de lagkunniga leda-

möterna skola minst två vara professorer vid landets juridiska fakulteter samt minst två presidenter, direktörer, byråchefer, eller råd vid rikets centrala verk. Om suppleanter gälle detsamma. Såsom ersättare för lekman må blott inkallas lekman och såsom ersättare för lagkunnig blott lagkunnig. Såsom ersättare för juris professor skall i första rummet en juris professor och såsom ersättare för ämbetsman vid rikets centrala verk i första rummet en sådan ämbetsman inkallas. Medlem av riksdagen må ej till bisittare i landsrätten väljas.

Landsrätten skall sammankallas av den ledamot, som riksdagen därtill utser, och äge att själv utse sin ordförande. Ämbetsman, som utan laga förfall eller jäv undandraget sig att uti landsrätten deltaga, stånde för försummelse av sin ämbetsplikt lagligt ansvar. Rannsaking skall äga rum och dom avkuunas inför öppna dörrar. Ingen have makt att sådan dom ändra, Konungen dock obetaget att göra nåd, vilken likväl icke må sträcka sig till den dömdes återinsättande i rikets tjänst.

Justitieombudsmannen vare pliktig ävensom justitiekanslern berättigad att inför denna landsrätt åtala den domare eller åklagare, som av egennytta, vrångvishet eller försumlighet så orätt dömt eller åtalat, att någon lidit eller kunnat lida allvarligt men eller vare sig allmän eller enskild rätt blivit förfördelad. Rätt att väcka åtal tillkommer ock den som genom sådan dom eller sådant åtal förfördelad blivit.»

dels ock »att riksdagen måtte såsom vilande antaga den grundlagsändringen, att till riksdagsordningen, § 68, fogas ett tillägg av följande lydelse:

Till följd av regeringsformens § 102 skall lagtima riksdag vart tredje år tillsätta en domstol, kallad landsrätt, vilken äger att, i enlighet med den instruktion, som riksdagen för dess verksamhet utfärdar, såsom högsta instans efter gällande lag avdöma mål mot domare och åklagare, vilka tilltalats för att hava någon olaglighet begått eller underlåtit att sina ämbetsplikter behörigen fullfölja.

Landsrätten skall väljas av de valmän, som riksdagen nämnt i och för val av justitie- och militieombudsman. Valet skall förrättas inom 3 dagar efter valet av justitie- och militieombudsman, och må valmännen ej åtskiljas, förrän valet är fulländat. Vid omröstning, som skall äga rum med slutna sedlar, utses lekmännen och de lagkunniga särskilt för sig, och skall inom sistnämnda grupp varje valseدل för att godkännas upptaga namnen på minst två professorer vid landets universitet samt minst två administrativa ämbetsmän av den karaktär, som i regeringsformens § 102 säges. Vid lika röstetal skilje lotten. De 15 suppleanter,

vilka jämlikt regeringsformen § 102 skola väljas, utses samma dag och efter samma grunder som de ordinarie ledamöterna. Dessliques skall valnämnden samma dag utse sammankallande ledamot av landsrätten.

Skall den i regeringsformen § 101 omtalade riks-rätten träda i verksamhet, då skola de ledamöter, som riksdagen äger att däri tillsätta, utses av de valmän, som riksdagen nämnt i och för val av justitie- och militieombudsman, och skola även därvid lekmän och lagkunniga genom särskilda omröstningar utses. Vid lika röstetal skilje lotten. På samma dag och på samma sätt utses de suppleanter riksdagen äger tillsätta.»

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

*Utskottets
yttrande.*

I förevarande motion föreslås dels vissa ändringar med avseende på riks-rättens sammansättning, dels inrättandet av en landsrätt, som skulle utgöra högsta instans i mål mot domare och åklagare. Förslaget är i huvudsak detsamma, som det vid 1917 års riksdag i motion II: 436 av herr Månsson m. fl. framställda; vid detta tillfälle avstyrktes detsamma av konstitutionsutskottet och avslogs av båda kamrarna.

Vad beträffar förslaget om en omorganisation av riks-rätten finner utskottet väl, i likhet med 1917 års konstitutionsutskott, att de nuvarande bestämmelserna om riks-rättens sammansättning ej äro fullt tillfredsställande. Särskilt anser utskottet det förtjänt att tagas under övervägande, om icke i riks-rätten bör beredas plats för ett antal lekmän vid sidan av de lagfarna domarna och ämbetsmännen. Emellertid kan enligt utskottets tanke en förändring i gällande bestämmelser icke anses vara av så brådskande natur, att den kan behöva genomföras utan avvaktan på den väntade utredningen om utsträckt användning av lekmän i de allmänna domstolarna i samband med den allmänna rättegångsreformen.

Vad härefter angår motionärernas förslag om inrättande av en särskild »landsrätt» för handläggning av åtal mot domare och åklagare, lär det icke kunna göras gällande, att sådana missförhållanden yppat sig i fråga om behandlingen av dylika åtal, att detta skulle kunna motivera ett föregripande av rättegångsreformen på denna punkt. Om, såsom antagligt är, genom rättegångsreformen lekmannainflytandet i de allmänna domstolarna kommer att avsevärt ökas, förlora uppenbarligen de för ifrågavarande specialdomstols inrättande anförda skälen det väsentliga av sin bärkraft. Utskottet ställer sig också mycket tveksamt till lämpligheten av att utom i tvingande fall inrätta specialdomstolar för brott begångna av vissa grupper av medborgare. Helt nyligen har

olämpligheten av dylika specialdomstolar just åberopats såsom ett skäl mot krigsdomstolarnas bibehållande. I alla händelser torde jämväl föreliggande fråga böra vinna sin lösning i sammanhang med den allmänna rättegångsreformen.

Utskottet får alltså hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 maj 1920.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Reservationer:

1) i fråga om motiveringen av herrar *Clason, K. J. Ekman, von Geijer, Henrikson* och *Nilsson* i Antnäs, som ansett att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

»I förevarande motion föreslås dels vissa ändringar med avseende på riksrettens sammansättning, dels inrättandet av en landsrätt, som skulle utgöra högsta instans i mål mot domare och åklagare. Förslaget är i huvudsak detsamma, som det vid 1917 års rikslag i motionen II:436 av herr Månsson m. fl. framställda; vid detta tillfälle avstyrktes detsamma av konstitutionsutskottet och avslogs av båda kamrarna.

Till stöd för sitt avstyrkande utlåtande anförde konstitutionsutskottet vid 1917 års riksdag:

I den föreliggande motionen föreslås dels vissa ändringar med avseende på riksrettens sammansättning, dels överflyttande av dess uppgift att utgöra forum i mål mot högsta domstolens ledamöter på en ny domstol, benämnd landsrätt. Utskottet vill ej förneka, att gällande bestämmelser om riksrettens sammansättning, vilka i det väsentliga alljämt hava samma lydelse, som de 1809 erhöles, icke äro fullt tillfredsställande, detta redan i det avseendet, att det ej är fullt klart, vilka

personer som avses med grundlagens uttryck 'presidenterna uti alla rikets kollegier' och 'det äldsta råd' i vart och ett av dessa. Detta förhållande föranledde konstitutionsutskottet vid 1899 års riksdag att framlägga ett förslag till omorganisation av nämnda domstol. Förslaget blev emellertid ej av riksdagen bifallet, och frågan har sedan dess ej varit å bane. Utskottet finner icke tillräckliga skäl föreligga för att nu återupptaga densamma. Det av motionären framlagda förslaget kan utskottet icke förorda.

Den ifrågasatta 'landsrätten' skulle enligt motionärernas förslag i första hand övertaga riksrättens uppgift såsom forum i mål mot högsta domstolens ledamöter. Därjämte skulle den utgöra forum för mål mot åklagare samt domare vid hov- och underrätterna. Utskottet vill i sistnämnda hänsende anmärka, att det icke är klart, huruvida motionären tänkt sig 'landsrätten' såsom enda eller allenast såsom sista instans för dylika mål. Oavsett denna och andra oklarheter i den föreslagna lagtexten, finner utskottet det icke vara ådagalagt, att en ändrad ordning för handläggning av mål mot domare (vare sig högsta domstolens ledamöter eller domare vid hov- och underrätterna) och åklagare är av behovet påkallad.

Utskottet anser även innevarande år dessa av 1917 års konstitutionsutskott angivna skäl äga giltighet och får på denna grund hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

2) av herr *Thulin* mot viss del av motiveringen.
